

Імплементация принципів ювенальної юстиції в кримінальне судочинство України.

Необхідність послідовного формування і розвитку ювенальної юстиції в Україні як складової кримінального судочинства не викликає заперечень. Однак запровадження цієї інституції пов'язано з вирішенням багатьох правових та організаційних проблем. Їх гострота підкреслюється тим, що в той час як у США, на батьківщині суду у справах неповнолітніх, обговорюється можливість його ліквідації, в Україні розглядається питання про заснування суду для неповнолітніх.

Основні проблеми запровадження ювенальної юстиції переважно обумовлені необхідністю практичної реалізації її принципів. Так, на думку Е.Б. Мельникової, принцип максимальної індивідуалізації судового процесу синтезує всі інші ознаки ювенальної юстиції: вікову специфіку, охоронний характер, соціальну насиченість правосуддя у справах неповнолітніх. При цьому індивідуалізація судового процесу обов'язково передбачає його неформальний характер, коли відсутні формальні звинувачення і захист, а судочинство є спрощеним і по суті та зводиться до бесіди судді з дитиною у присутності його піклувальника. В цьому проявляється так званий патерналізм ювенальної юстиції, який дещо протистоїть принципу змагальності та низці інших усталених принципів кримінального процесу.

Таким чином, патерналістичний підхід та неформальний характер судочинства в справах про злочини неповнолітніх дещо суперечать істотним чином формалізованій процедурі провадження по кримінальним справам, яка реалізується в умовах сучасної моделі кримінального процесу в Україні. Саме тому, як ми вважаємо, проблема практичної реалізації принципів ювенальної юстиції як дещо відмінного від усталеного типу кримінального судочинства та певним чином специфічного провадження повинна розглядатися в контексті

пристосування її особливостей до існуючого порядку та умов провадження по кримінальним справам.

Наприклад, патерналістичний підхід передбачає покладання на суддю в справах неповнолітніх обов'язку не тільки винести законне та обґрунтоване рішення, але одночасно забезпечити охорону прав та інтересів дитини. У свою чергу відсутність формального обвинувачення означає, що джерелом руху справи стає активність суду. Через це, в справах про злочини неповнолітніх суддя одночасно може виконувати процесуальні функції обвинувачення, захисту та вирішення справи, що характерно для розшукового типу кримінального процесу та суперечить діючій змагальній сучасній моделі вітчизняного кримінального судочинства. Відповідно, потребує свого опрацювання концепція правового статусу та функцій ювенального судді, що може стати підґрунтям для виокремлення таких суддів в самостійний судовий корпус. Також істотного впливу на процедуру та порядок провадження в справах про злочини неповнолітніх (дітей) спричиняє необхідність вирішення питання про індивідуалізацію судового процесу та поширення випадків застосування неформальних процедур по цій категорії справ.

Саме тому, як ми вважаємо, при розв'язанні вказаних вище питань запровадження ювенальної юстиції необхідно враховувати такі моменти.

По-перше, межі та форми реалізації патерналістського підходу повинні визначатися згідно з наявними та усталеними формами забезпечення охорони та захисту прав дитини в сучасній демократичній державі. Це обумовлює потребу у тому, щоб відповідні процесуальні принципи, наприклад, змагальність, що забезпечує належну правову процедуру і законність при провадженні у справі, повинна бути максимально адаптована до умов забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів дитини, що передбачає внесення змін у форми та способи реалізації змагальності під час провадження в справах про злочини неповнолітніх (дітей).

По-друге, якщо до основних тенденцій розвитку кримінального процесу віднести уніфікацію та диференціацію процесуальної форми, то в справах про

злочини (суспільно небезпечні діяння) неповнолітніх (дітей) основним напрямком повинна стати саме диференціація процесуальної форми. Це повинно знайти свій прояв у її ускладненні, що передбачає та ставить за мету введення додаткових процесуальних гарантій, які обумовлені віком неповнолітніх учасників кримінального судочинства та необхідністю пріоритетного захисту їх прав та інтересів.

По-третє, в справах про злочини (суспільно небезпечні діяння) неповнолітніх (дітей) обов'язковим є подвійне представництво дитини (законний представник, захисник), а також участь спеціалістів (психологів, педагогів, лікарів). Вважаємо, що в чинному КПК України питання їх участі регламентовані недостатньо повно та суперечливо щодо різних вікових груп неповнолітніх та з певними відмінностями, що обумовлені процесуальним статусом дитини (свідок, потерпілий чи обвинувачений). Відповідно, ця проблема потребує свого вирішення, утому числі і в частині уніфікації правової регламентації участі представників неповнолітнього та спеціалістів у справі.

Таким чином, узагальнюючи наведене щодо імплементації принципів ювенальної юстиції в кримінальне судочинство України, відмітимо, що це повинно відбуватися за рахунок пристосування їх форми до діючої моделі кримінального судочинства України, але без зміни їх внутрішнього змісту та призначення. У такий спосіб ми зможемо забезпечити наповнення існуючої кримінально-процесуальної форми новим (принаймні оновленим) змістом, що забезпечить не тільки поступове формування та створення ювенальної юстиції в Україні, а що є мабуть самим головним, таке реформування, що засновано на принципі максимальної індивідуалізації судового процесу та яке передбачає патерналістичний підхід забезпечити належну і пріоритетну охорону прав та інтересів дитини, яка є учасником кримінального судочинства. Саме такий підхід одночасно відповідає і меті ювенальної юстиції і завданням кримінального судочинства (ст. 2 КПК України), а тому повинен бути реалізований.